

Nr 13.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande vissa befolkningspolitiska och näringspolitiska problem samt om utredning rörande landsbygdens arbetskraftsproblem m. m.

I en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 198, hava herrar *Larsson* i Stockholm och *Svensson* i Ljungkile hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t, med åberopande av i motionen anförda synpunkter, anhålla om utredning rörande statligt understöd för den lämpliga avvägningen mellan jordbruk och andra näringar, i syfte att befordra en sådan utveckling av näringslivet inom olika regioner, att den nu pågående starka stadsbildningen begränsas och ny företagsamhet i stället må utvecklas i närmare kontakt med jordbruket, varvid jämväl behovet av en kulturell utjämning mellan land och stad bör beaktas.

I en likaledes inom andra kammaren väckt och till tredje tillfälliga utskottet hänvisad motion, nr 199, har herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med de i motionen angivna riktlinjerna måtte låta utreda möjligheterna, dels till en ökad differentiering av landsbygdens näringsliv och dels till åstadkommandet av en samordning av jordbrukets och industriens jämte med den senare jämställda näringars arbetskraftsbehov i de områden av landet, där detta kan bli möjligt samt att Kungl. Maj:t därefter måtte vidtaga de åtgärder, som befinnas lämpliga för att syftet med motionen skall kunna uppnås.

I fråga om motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har funnit ifrågavarande motioner äga så nära samband, att utskottet beslutat att i ett sammanhang behandla båda motionerna.

Över motionerna II: 198—199 har utskottet inhämtat yttranden från socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens byggnadslånebyrå, statens arbetsmarknadskommission, markutredningen, Sveriges indu-

striförbund, Kooperativa förbundet, Riksförbundet landsbygdens folk, Landsorganisationen i Sverige, Svenska lantarbetareförbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges lantbruksförbund och Svenska lantarbetsgivareföreningen.

Socialstyrelsen erinrar om ämnets tidigare behandling i riksdagen och framhåller att landsbygdens arbetskraftsproblem och de frågor, som därmed höra samman, fått en ofrånkomlig betydelse för vårt land ur ekonomiska, sociala och kulturella synpunkter. Vissa initiativ, som redan ha tagits inom näringslivet med syfte att främja en rationell lösning av industriens lokaliseringsproblem, bära i sin mån vittnesbörd härom. Det har framstått som ett önskemål att gynna utvecklingen av småindustri och hantverk i skilda trakter av landet för att därigenom söka bevara och öka arbetstillfällena på landsbygden. Socialstyrelsen erinrar om att särskilda utredningsmän (lokaliseringsutredningen) nyligen tillkallats av Kungl. Maj:t för att utreda och avgiva förslag rörande näringslivets lokalisering. Såvitt socialstyrelsen kan finna, bör det kunna förutsättas, att de spörsmål, som behandlas i de remitterade motionerna, övervägas i samband med denna nya utredning. Det är önskvärt, att de i motionerna och här ovan anförda speciella synpunkterna på frågan därvid beaktas. Under hänvisning till vad här anförts finner sig socialstyrelsen icke böra tillstyrka någon ytterligare utredning i detta ämne.

Byggnadsstyrelsen erinrar likaledes om lokaliseringsutredningen och framhåller, att sådana utredningar, som i motionerna åsyftas, givetvis kunna vara av stor betydelse med hänsyn till bebyggelsens planmässiga ordnande, som i möjligaste mån bör grunda sig på omsorgsfulla utredningar angående den utveckling och de behov, som föreligga eller kunna förväntas uppkomma. Det är härvid av största vikt att äga noggrann kännedom om bl. a. ekonomisk-geografiska och befolkningspolitiska förhållanden. Det material, som de i motionen föreslagna utredningarna skulle kunna framlägga, kan förväntas vara ägnat att underlätta en rationell planläggning, i synnerhet om utredningarna inriktade sig på att undersöka förhållandena i större sammanhängande delar av landet.

Egnahemsstyrelsen finner det vara en angelägenhet av största betydelse för främjandet av en sund samhällsutveckling att statsmakterna medverka till att landsbygden kan erbjuda med städernas utkomstmöjligheter och andra bosättningsbetingelser mera likvärdiga förhållanden. Hithörande problem ha i skilda sammanhang varit föremål för överväganden inom olika utredningar. Vissa av de i motionerna anförda problemen torde för närvarande vara föremål för studier i elkraftutredningen, småföretagsutredningen och markutredningen. Egnahemsstyrelsen föreslår, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om motionernas överlämnande till den nya lokaliseringsutredningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag.

Statens byggnadslånebyrå anför bl. a. följande.

På byggnadslånebyråns verksamhetsfält äro de av motionärerna berörda problemen givetvis av största vikt. De beräkningar rörande hushållsbeståndets sannolika utveckling, som utförts inom byrån och delvis redovisats i bostadssociala utredningens slutbetänkande, del I, ge exempel på de fundamentalt förändrade betingelser för utvecklingen, som hålla på att arbeta sig fram. Det säger sig självt, att en utveckling innefattande flyttningsförlust för landsbygden måste betyda väsentlig skärpning av de tendenser till »utglesning» av landsbygden, som redan framträtt inom vissa bygder, och detta i en grad, som gör planmässiga åtgärder nödvändiga.

Bland de i motionen företrädda programmatiska punkterna framstå ur den för byrån givna synvinkeln såsom särskilt betydelsefulla de rekommendationer, som syfta till åtgärder för neddämpning av storstädernas utveckling samt till befordrandet av egnahemsbyggandet på bekostnad av den »stadsmässiga» bebyggelsen. Det kan här först påpekas, att den faktiska utvecklingen under de senaste åren gått i en riktning, som i väsentlig grad motsvarar motionärernas önskemål. Problemet om hur kostnaden för en viss social standard — häri inbegripet icke endast den direkta konsumtionen av materiella förnödenheter utan även sådant som arbetsförhållanden, särskilt för de hemarbetande kvinnorna, kulturella möjligheter, ett rikare gemensamhetsliv o. s. v. — ställa sig inom ramen av olika samhälls- och bebyggelse-typer icke gjorts till föremål för en systematisk, allsidig behandling; endast vissa delproblem ha mera rationellt bearbetats. Här föreligger enligt byråns mening en mycket omfattande uppgift för ekonomiska och sociologiska undersökningar, som kunna få en utomordentlig betydelse som vägledning för en rationell politik med avseende på näringslokalisering och samhällsbildning i framtiden. Frågan huruvida dylika undersökningar lämpligen böra anförtros åt en särskild utredning eller åt permanenta institutioner med kapacitet för uppgiften lämnar byrån öppen.

Avslutningsvis vill byrån som sin uppfattning framhålla, att de av motionärerna diskuterade problemen äro av den bestående men dock med de allmänna konjunkturväxlingarna och jämväl med strukturförskjutningar i samhället skiftande karaktär, att uppgiften för en tidsbegränsad kommittéutredning huvudsakligen torde vara att finna den lämpliga formen för permanenta organ, framförallt till länen knutna sådana, med fortlöpande utredande och planerande uppgifter samt sättet för samordning av dessa organ — redan befintliga eller i framtiden nybildade — inom ramen av en gemensam grundplan, bestämd av allmänna näringspolitiska, sysselsättningspolitiska och befolkningspolitiska mål.

Statens arbetsmarknadskommission erinrar om att i betänkanden av småföretagsutredningen angående åtgärder för hantverkets och småindustriens befrämjande vissa av de i motionen II: 199 berörda frågorna behandlats och

vissa åtgärder föreslagits. Nämda utredning torde för närvarande vara föremål för övervägande inom handelsdepartementet. Sedan numera lokaliseringsutredningen tillsatts, synas de i motionerna framställda önskemålen beträffande utredning i huvudsak ha tillgodosetts.

Markutredningen anför, att åtskilliga av de förhållanden, som beröras i motionerna, emellertid stå i nära sammanhang med spörsmål, som ligga inom ramen för utredningens arbetsuppgifter och som därför senare synas böra bliva föremål för behandling från utredningens sida. I samband därmed torde utredningen även få att taga ställning till i motionerna åsyftade problem. Av direktiven för den nyligen tillsatta lokaliseringsutredningen framgår, att bland dessa uppgifter även ingår att verkställa utredning rörande i motionerna berörda frågor, i den mån dessa icke skola beaktas av markutredningen. På grund härav avstyrkes bifall till motionerna.

Sveriges industriförbund åberopar direktiven för lokaliseringsutredningen och finner därav framgå, att lokaliseringsutredningen kommer att syssla i huvudsak med samma problem, som behandlas i de remitterade motionerna. Resultaten av denna utredning bör enligt förbundets åsikt avvaktas, innan ytterligare utredningar igångsättas eller andra åtgärder på området vidtagas, varför förbundet hemställer, att de remitterade motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Kooperativa förbundet avstyrker bifall till båda motionerna under hänvisning till lokaliseringsutredningen, som uppvisar intima beröringspunkter med den av motionärerna önskade »regionalplaneringen» av näringslivet, och med sina enligt vad styrelsen kunnat finna mycket vida direktiv kan förutsättas komma att i stor utsträckning täcka de önskemål, som framlagts i motionerna.

Riksförbundet landsbygdens folk ger uttryck för liknande inställning.

Landsorganisationen delar visserligen ej i alla stycken den motivering som i motionen lämnas för en statlig utredningsverksamhet på nu ifrågavarande område men är ense med motionärerna om att en dylik utredningsverksamhet är behövlig. Kärnan i detta utredningsarbete måste uppenbarligen bli undersökningar av samhällets möjligheter att öka sitt inflytande över näringslivets lokalisering. Landsorganisationen avstyrker likväl motionerna under hänvisning till lokaliseringsutredningen, som torde i allt väsentligt tillgodose de i motionen framförda önskemålen, varför någon ytterligare utredning åtminstone för närvarande inte synas vara behövlig. Frågan kan däremot få förnyad aktualitet så snart den nu tillsatta kommittén hunnit slutföra sitt arbete, som omspannar ett mindre område än det i motionen II: 198 berörda och täcker området för motionen II: 199.

Svenska lantarbetareförbundet framhåller, att proposition redan avgivits till riksdagen i vissa frågor berörande jordbrukspolitiken, grundad på resultatet av 1942 års jordbrukskommitté. Spörsmålet om skapandet av nya

arbetsmöjligheter på landsbygden har därvid ej tagits upp av denna kommitté i hela sin vidd, och förbundet ansluter sig därför till tanken på en allsidig utredning. Starka lämplighetsskäl tala emellertid för att resultatet av lokaliseringstuderingen avvaktas, innan andra åtgärder vidtagas.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, som såvitt gäller hantverkets och den mindre industriens förhållanden, i stort sett delar de av motionärerna framförda synpunkterna, vill såsom en lämplig lösning av problemen i första hand anvisa ett realiserande av de av småföretagsutredningen framförda förslagen, vilka ännu icke gjorts till föremål för någon statsmakternas åtgärd. Organisationen saknar anledning avstyrka, att den av motionärerna föreslagna utredningen kommer till stånd, men anser, att såvitt gäller hantverket och småindustrien frågan för närvarande får anses tillfredsställande utredd i de av småföretagsutredningen framlagda betänkanterna.

Sveriges lantbruksförbund delar de av motionärerna uttryckta farhågorna för de problem, som uppstå genom landsbygdens avfolkning. Emellertid har riksdagen ännu icke hunnit taga ställning till den utredning och därpå grundade förslag, som framlagts av 1942 års jordbrukskommitté. Därjämte har lokaliseringstuderingen enligt direktiven att utreda sådana förhållanden, varom även motionärerna begärt utredning. Resultaten av propositionen och lokaliseringstuderingens arbete böra avvaktas, innan eventuellt några ytterligare utredningar angående dessa spörsmål igångsättas. Det synes önskvärt, att kommittén angående näringslivets lokalisering finge sina direktiv något vidgade, så att den även beaktade de möjligheter, som kunde finnas för en samordning av jordbrukets, industriens och andra näringars arbetskraftsbehov i de områden av landet, där detta kunde bli möjligt, på sätt som framhållits i motion nr II: 199.

Svenska lantarbetsgivareföreningen finner i likhet med motionärerna önskvärt att möjligheterna till ernående av en samverkan mellan industri och jordbruk ifråga om arbetskraftens utnyttjande närmare undersökas. Emellertid har nyligen efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallats sakkunniga för en utredning om näringslivets lokalisering. Även om, såsom framgår av direktiven till denna utredning, densamma icke kommer att upptaga till prövning alla de synpunkter, som framförts i förevarande motioner, synes den dock bliva av den omfattningen, att föreningen för sin del anser att resultatet av den redan tillsatta utredningen bör avvaktas, innan förnyad utredning sker.

Det med motionerna ifråga avsedda spörsmålet har redan vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning och vid 1944 och 1945 års riksdagar föranlett framställningar från riksdagens sida.

Sålunda hemställde riksdagen 1944 i sin skrivelse nr 437 i anledning av

bl. a. motionerna II: 173 av herr Skoglund i Doverstorp m. fl. och II: 244 av herr andre vice talmannen Carlström m. fl. om översyn och samordnande av verkställda eller pågående utredningar, som berörde landsbygdens avfolkning, i syfte att därigenom snarast möjligt erhålla en plan, utvisande i vilken ordning erforderliga åtgärder mot denna befolkningsrörelse borde vidtagas med hänsyn till angelägenhetsgraden av olika sådana åtgärder, ävensom om framläggande snarast möjligt av förslag till sådana åtgärder på området, som i första hand måste komma till utförande.

1945 års riksdag anhöll i sin skrivelse nr 536 i anledning av motion II: 135 av herr Andersson i Tungelsta m. fl. om utredning av de i motionen behandlade problemen rörande befolknings- och näringsförhållanden i Sverige och att de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, förelades riksdagen.

Sedan utskottet beslutat inhämta ovan refererade yttranden, har i anledning av riksdagens framställningar och efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 februari 1947 av statsrådet Ericsson tillkallats utredningsmän med uppdrag att utreda och avgiva förslag rörande näringslivets lokalisering. I direktiven för de sakkunniga anföres bl. a., att näringslivets lokalisering bör inriktas så, att befolkningen kommer att fördela sig på landsbygd och olika tätorter på ett sätt, som icke blott är rationellt ur ekonomisk synpunkt utan även tillgodoser intresset av en gynnsam samhällsbildning. Efter en rad olika synpunkter på frågan om den önskvärda befolkningsfördelningen och samhällsbildningen påpekas vidare, att erfarenheten visat, att det inom vissa gränser är möjligt att utan skada för ett enskilt företag påverka dess lokalisering i en för samhället önskvärd riktning. Det bör vara möjligt att genom en positiv lokaliseringspolitik, byggd på utförligt material om förutsättningarna för näringslivets utveckling inom olika delar av landet, nå ur national-ekonomiska synpunkter betydande vinster. Härvidlag böra de företagsekonomiska synpunkterna tillmätas en grundläggande betydelse. Endast erfarenheten från enskilda, konkreta fall kan visa, hur alla i detta sammanhang uppkommande avvägningsproblem lämpligen böra lösas. Man måste akta sig för på förhand uppgjorda, teoretiska principer och gå till verket utan förutfattade meningar. Det skulle vara synnerligen olyckligt, om man inriktade sig på att mer eller mindre tvångsvis lokalisera företagen inom vissa områden, alldeles oberoende av dessas allmänna förutsättningar. Samhällets åtgärder böra därför i första hand inskränkas till en i samråd med näringsorganisationerna bedriven rådgivande verksamhet rörande företagens lokalisering. Som en sista utväg från samhällets sida bör möjlighet finnas att förhindra ett företags lokalisering till en olämplig ort. Utredningen bör föreslå under vilka förutsättningar och på vad sätt denna befogenhet bör utövas.

För egen del får *utskottet* anföra följande.

Utän tvivel äro de i motionerna berörda spörsmålen av avsevärd sam-

hällelig betydelse. De ha ock vid skilda tillfällen och i olika sammanhang uppmärksamrats från såväl det allmännas sida som i form av motioner vid tidigare riksdagar. Till en del torde nu förevarande spörsmål vara utredda av kommittéer, exempelvis småindustriutredningen, som avgivit förslag, och 1942 års jordbrukskommitté, som föranlett framläggande av proposition (nr 75) till innevarande års riksdag angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken. Till en del äro de för närvarande föremål för utredning, exempelvis genom elkraftutredningen, markutredningen, som har att undersöka frågan om utformningen av en rationell markpolitik, såvitt angår jordens användning för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk, och genom sakkunniga för utredning rörande näringslivets lokalisering. I direktiven för sistnämnda utredning betonas bl. a. den betydelse, som den planerade rationaliseringen av jordbruket kan komma att få för landsbygdens befolkning och bebyggelse, och i samband härmed anbefalles en prövning av i vad mån det kan vara möjligt att med lokaliseringsåtgärder förhindra en alltför kraftig uttunning av landsbygdens befolkning. Det framhålls också som en uppgift för den nya utredningen att hålla kontakt med det utrednings- och forskningsarbete, vilket redan flerstädes bedrivs på detta område, och att undersöka möjligheterna för dess samordning och utnyttjande i praktiskt syfte. Att för tillgodoseende av önskemålen i här ifrågasvarande motioner tillsätta ytterligare utredningar finner utskottet ej anledning, men synas skäl föreligga att bringa motionernas innehåll till lokaliseringsutredningens kännedom för att tagas i övervägande vid fullgörande av dess uppdrag.

Utskottet får därför, under åberopande av innehållet i de avgivna yttrandena och vad i övrigt här ovan anförts hemställa,

att andra kammaren i anledning av motionerna II:198 och II:199 måtte för sin del besluta, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller, att motionerna måtte överlämnas till utredningen rörande näringslivets lokalisering för att av utredningen tagas i övervägande vid fullgörande av dess uppdrag.

Stockholm den 8 maj 1947.

På utskottets vägnar:

L. O. SKANTZE.

Närvarande: se under utlåtandet nr 12.